	herbal medicine. Allen & Unwin; 2nd edition (1 February 2004). 184 pages. 15.WHO monographs on selected medicinal plants VOLUME 4. WHO Consultation on Selected Medicinal Plants (4th: 2005: Salerno-Paestum, Italy) II. World Health Organization. **Axborot manbaalari** 16.www.gov.uz - O'zbekiston Respublikasi hukumat portali 17.www.lex.uz - O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasining rasmiy veb-sayti 18.www.tdau.uz - Toshkent davlat agrar universitetining rasmiy veb-sayti 19.https://t.me/channel_tsau_library - TDAU Axborot resurs markazi rasmiy veb-sayti 20.www.floruz.uz - O'zRFA Botanika insitutining rasmiy veb-sayti 21.www.plam.ru - Online kutubxonaning rasmiy veb-sayti 22.www.plantarum.ru - Rossiya va qo'shni mamlakatlarning o'simliklari va lishayniklari: ochiq onlayn atlas va o'simliklar bo'yicha qo'llanma.
7.	Fanning o'quv dasturi Toshkent davlat agrar universiteti Ilmiy Kengashining 2025 yil 04" 02 dagi 13 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	**Fan/modul uchun ma'sullar:** V.T. Qaysarov - "Dorivor o'simliklar" kafedrasi dotsenti,b.f.n.. G'.Sh.Jumaboyev- "Dorivor o'simliklar" kafedrasi dotsenti,(PhD) S.B.Narinova- "Dorivor o'simliklar" kafedrasi assistenti
9.	**Taqrizchilar:** T.N. Xolmuradova – O'zR FA "Mikologiya va algologiya" laboratoriyasi katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari nomzodi E.T. Berdiev - ToshdAU "O'rmonchilik va lanshaft dizayn" kafedrasi, professori, q.x.f.d.,doktori.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT AGRAR UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN
O'quv ishlari bo'yicha prorektor,
professor S.Boboyev
2025-yil "04" 02

Ro'yxatga olindi: № BD- *60812100- 1.22*
2025-yil "__" _____

DORIVOR O'SIMLIKLAR RESURSSHUNOSLIGI

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	800000 –	Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi:	810000 –	Qishloq xo'jaligi
Ta'lim yo'nalishi:	60812100 –	Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash texnologiyasi

Toshkent – 2025

Сканировано с CamScanner

Fan/modul kodi DO'RESB 1606	O'quv yili 2024-2025	Semestr 6	Kreditlar 6	
Fan/modul turi Majburiy fan	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 6	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Dorivor o'simliklar resursshunosligi	72	108	180

2. **I. Fanning mazmuni**

Fanni o'qitishdan maqsad – bo'lajak mutaxassislarga O'zbekiston florasiga mansub tabiiy dorivor o'simliklar turlari, ularni tarqalish areali, bioekologiyasi, tabiiy populyasiyasi va resurslari, ularning muhofazasi hamda ulardan oqilona foydalanishdan iborat.

Fanning asosiy vazifasi - Fanning maqsadi - O'zbekiston florasining xilma-xilligi va ularning zaxiralari hamda muhofaza qilishga doir choralarni belgilab berishdan iborat. O'zbekiston florasida tabiiy (yavvoyi) ko'plab *holda (kiyiko't, tog'rayhon, radiola, sumbul, do'lana, bodom, pista, jiyda, zirk, na'matak, chakanda, efedra, dalachoy, bo'znoch, bo'yi modaron, yalpiz va h.k.)* dorivor o'simliklar o'sadi. Ushbu va boshqa dorivor o'simliklarning tabiiy zaxiralarni o'rganish, asrash va ulardan oqilona foydalanish strategiyasini ishlab chiqish, o'simlik dunyosini muxofaza qilishga asos bo'ladi. Shu boisdan mazkur fanning talablarga o'qitilishi sifatli kadrlar yetishtirishda nazariy va amaliy jihatda asos bo'lib xizmat qiladi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Dorivor o'simliklar resursshunosligi to'g'risida tushuncha va uning vazifalari. Asosiy geobotanik va resursshunoslik atamalar.

Fanining maqsad va vazifalari. Fanning boshqa biologik fanlar bilan bog'liqligi. Fanni biologik fanlar orasidagi o'rni. Fanni shakllanishi va rivojlanish bosqichlari dorivor o'simliklarning resurs va zaxiralarini aniqlash. Ushbu fanni xalq xo'jaligi va qishloq xo'jaligi sohasidagi ahamiyati.

2-mavzu. O'zbekiston florasini boyligi va xilma-xilligi.

O'zbekiston florasining boyligi va xilma - xilligi. O'zbekiston florasining zaxiarsini aniqlashni o'rganish.

3-mavzu. O'zbekiston dorivor o'simliklarining xom ashyo zaxiralari. O'zbekistonda tabiiy va madaniy xolda yetishtiriladigan dorivor o'simliklar.

O'zbekiston dorivor o'simliklarining xom ashyo zaxiralari. O'zbekistonda tabiiy xolda yetishtiriladigan dorivor o'simliklar. O'zbekistonda madaniy holda yetishtirila-digan dorivor o'simliklar.

4-mavzu. Yangi istiqbolli o'simlik ustida izlanish usullari.

O'simliklar dunyosini tarqalishi. Yangi istiqbolli o'simlik ustida izlanish usullari. Dorivor o'simliklarni istiqbolli toifalarga ajratish.

5-mavzu. O'simliklar jamoasi, geografik tarkalish (gorizontal va vertikal poyasnost) areali.

Dorivor o'simliklar jamoasi. Dorivor o'simliklarni geografik tarkalishi (gorizontal, vertikal poyasnost).

6-mavzu. Dorivor o'simliklarni floristik tahlili va mintaqalar bo'yicha tarqalishi.

Dorivor o'simliklarni floristik tahlili. Dorivor o'simliklarni mintaqalar bo'yicha tarqalishi.

7-mavzu. Dorivor o'simlik resursshunosligi va kartagrafiyasi.

Dorivor o'simliklarni resurslarini aniqlash. Dorivor o'simliklarni kartagrafiyasini tuzish.

8-mavzu. Dorivor o'simliklarni zahirasini (hosildorligi) aniqlash va tiklash usullari.

Dorivor o'simliklarni zahirasini (hosildorligi) aniqlash. Dorivor o'simliklarni zahirasini (hosildorligi) tiklash usullarini o'rganish.

9-mavzu. Dorivor o'simliklar xom ashyosini tayyorlash asoslari.

Dorivor o'simliklar xom ashyosini tayyorlash asoslari. Dorivor o'simliklar xom ashyosini tayyorlash bosqichlari.

10-mavzu. Tabiiy sharoitda yo'qolib ketish xavfi bo'lgan va kamayib ketayotgan noyob dorivor o'simliklar, ularni madaniylashtirish muammolari.

Tabiiy sharoitda yo'qolib ketish xavfi bo'lgan dorivor o'simliklar. Yo'qolib ketish xavfi bo'lgan dorivor o'simliklar. Kamayib ketayotgan noyob dorivor o'simliklar. Dorivor o'simliklarni madaniylashtirish muammolari.

11-mavzu O'zbekistonning yangi istiqbolli dorivor o'simliklari

Hozirgi kunda an'anaviy tibbiyot (xalq tabobati) xalq zakovati bilan sug'orilgan juda boy va ulkan tajriba bilimlar majmuasidir. U ilmiy (rasmiy) tibbiyotni yangi,samarali dorivor preparatlar bilan boyituvchi bitmas tuganmas manbadir. Xalq tabobatining bu soxadagi qimmati, tutgan o'rni bebahodir.

12-mavzu. Farmatsevtika tarmog'i uchun tayyorlanadigan o'simliklar.

Farmatsevtika tarmog'i uchun tayyorlanadigan dorivor o'simliklar. Davlat reestriga kiritilgan dorivor o'simliklarni zaxiralarini o'rganish.

Ushbu fanining ma'ruza darslaridan olgan nazariy bilimlarni mustahkamlash, talabalar bilan darsga xotima yasash va dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi fikr munozara yuritish.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Dorivor o'simlik resursshunosligi faniga kirish.
2. O'zbekistonning tabiiy rayonlarga bo'linishi.
3. O'simliklarni sistematik, xayotiy va ekologik tarkibi
4. O'simlik qoplamining zonalarga bo'linish prinsipi.
5. Floristik izlanishlarni amaliy asoslari.

Сканировано с CamScanner

6. Geobotanik izlanishlarni amaliy asoslari.
7. Resursshunoslik izlanishlar amaliy asoslari.
8. Dorivor o'simliklarni kartografiyasi haqida umumiy tushuncha (xaritaga belgilash usllari).
9. Dorivor o'simlik zahirasini aniqlash usullari (hisoblash maydonchalari usuli).
10. Dorivor o'simlik maxsulotlarini yillik miqdorini rejalashtirish va hisoblash.
11. Kartografik materiallarni tayyorlash
12. Dorivor o'simliklarni muhofaza qilish omillari.
13. Dorivor o'simliklarni resurslaridan oqilona foydalanish.
14. Qizil kitob"ning o'simliklar olamini muhofazasidagi o'rni.
15. O'zbekiston milliy bog'lari va O'zbekiston qo'riqxona-larining vazifalari.

Amaliy mashg'ulotlar multimedia qurulmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhda bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. O'zbekiston florasi dorivor o'simliklar.
2. Tog' mintaqasi dorivor o'simliklari.
3. Dorivor o'simliklardan foydalanish asoslari.
4. Efir moyli dorivor o'simlik turlari va muhofazasi.
5. Vitaminli dorivor o'simliklar turlari va ularning resurslari.
6. Na'matak turlari va uning zaxiralari.
7. Chakanda areali va zaxiralari.
8. Zirk areali va zaxirasi.
9. Tog' rayhon zaxiralari va aniqlash usullari.
10. Gulbandli kiyiko't turlari zaxiralari.
11. Dorivor bo'ymodaron va uning tarqalishi.
12. Do'lana turlari va uning areali.
13. Chotqol tizma tog'lari dorivor o'simliklari resurslari va muhofaza choralari.
14. Xisor tog'lari dorivor o'simliklari resurslari va muhofaza choralari.
15. Kizil qum cho'llari dorivor o'simliklari resurslari va muhofaza choralari.
16. Zomin tog'lari dorivor o'simliklari resurslari va muhofaza choralari.
17. Milliy bog'lar va ularning amaliy ahamiyati.
18. O'zbekiston ziravor o'simliklari va muhofaza choralari.
19. Qo'riqxonalar va ularning ahamiyati.
20. O'zbekiston "Qizil kitob"iga kiritilgan dorivor o'simliklar.
21. Dorivor o'simliklarni o'sadigan joylarini izlab topish.

22. Dorivor o'simliklarni o'sadigan joylarni xaritaga belgilash.
23. Dorivor o'simlik zahirasini aniqlash usullari:
24. Dorivor o'simliklarni hosildorligi va tiklanish davrini aniqlash.
25. Dorivor o'simlik maxsulotlarini yillik miqdorini rejalashtirish.
26. Dorivor o'simliklar xom ashyosini tayyorlash asoslari
27. Respublikamizda asosiy tayyorlanadigan dorivor o'simliklar
28. Arman gulxayrisi – Althaea armeniaca Ten. zaxiralari va aniqlash usullari.
29. Achchiq toron – Polygonum hydropiper L. zaxiralari va aniqlash usullari.
30. Maydagulli tog'rayhon-Origanum tytthantum Gontstch. zaxiralari va aniqlash usullari.
31. Dag'al dalachoy – Hypericum scabrum L. zaxiralari va aniqlash usullari.
32. Oddiy dalachoy – Hypericum perforatum L. zaxiralari va aniqlash usullari.
33. Chayano't-Urtica dioica L. zaxiralari va aniqlash usullari.
34. Lansetsimon zubturum – Plantago lanceolata L. zaxiralari va aniqlash usullari.
35. Na'matak turlari – Rosa Dala qirqbo'g'imi zaxiralari va aniqlash usullari.
36. Equisetum arvensa L. species. zaxiralari va aniqlash usullari.
37. Bo'ymodaron – Achillea millefolium L. zaxiralari va aniqlash usullari.
38. Dala qirqbo'g'imi – Equisetum arvensa L. zaxiralari va aniqlash usullari.
39. Ittikanak – Bidens tripartita L. zaxiralari va aniqlash usullari.
40. Dorivor o'simliklarni muhofaza qilish va ularni resurslaridan oqilona foydalanish.
41. O'zbekiston tabiiy qo'riqxona fondi yerlarini o'rganish
42. Tabiiy sharoitda yo'qolib ketish xavfi bo'lgan va kamayib ketayotgan noyob dorivor o'simliklar, ularni madaniylashtirish muammolari
43. O'zbekiston dorivor o'simliklarini madaniylashtirish
44. Botanika bog'ida introduksiya qilingan dorivor o'simliklar.
45. O'rta Osiyo tabiiy florasi o'simliklarni O'zR FA Botanika bog'ida, introduksiya qilish nuqtai nazaridan o'rganishdagi ayrim uslubiy masalalar.
46. Dorivor o'simliklarni birlamchi introduksiyasi (madaniylashtirish) va samarali madaniylashtirishda ekologik faktorlarni ahamiyati.
47. O'simliklarning kimyoviy tarkibini o'zgaruvchanligi va ularning omillari.
48. Botanika bog'ida introduksiya qilingan dorivor o'simliklr.
49. O'zbekistonda yovvoyi holda o'sadigan dorivor o'simliklardan tibbiyotda foydalanish.
50. O'zbekistonda yig'ib olinishi mumkin bo'lgan dorivor o'simliklar.

Сканировано с CamScanner

	Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan esse, tezis yoki ilmiy maqola yozish, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.
3	**V.Ta'lim natijalari / Kasbiy kompetentsiyalari:** Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: - O'zbekiston florasidagi dorivor o'simliklarning tarqalish areali va zaxiralari, o'simliklarni sistematikasi, hayotiy shakli, xom ashyo turlari, resurslari hamda ularni muhofazalari haqida nazariy va amaliy ***tasavvuriga ega bo'lishi kerak;*** - O'zbekiston florasida tarqalgan dorivor o'simlik turlari, tarqalish areali, resurslari, ishlatiladigan xom ashyosini organlari, dorivor o'simliklarning zaxirasini asrash va ularni muhofaza qilishning amaliy usullarini ***bilishi va qo'llay olishi kerak;*** - O'z R "Qizil kitob"iga kiritilgan dorivor o'simliklarni bilish, o'simliklarni morfologik belgilari bo'yicha aniqlash, shuningdek, O'zbekistonda belgilanadigan kvotalar yuzasidan ***ko'nikmalarga ega bo'lishi***; - ma'lumotlarni tahlil qilish, tartibga solish va sharhlash; - dorivor o'simliklar xom ashyo zaxirasini tayyorlash va ulardan foydalanish jarayonlarni tahlil qilish; - sohaga doir iqtisodiy-statistik ma'lumotlarni to'plash; - dorivor o'simliklar xom ashyosini tayyorlashni o'rganish; - dorivor o'simliklar xom ashyosini xaritalash o'rganish; - soxa doirasida xorijiy tajribalarni qo'llash; - kasbiy bilimlarni amaliyotga tadbiq etib, fan, ta'lim - ilm va ishlab chiqarish integtasiyasiga erishish ***ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*** - dorivor o'simlikni boshqa yaqin turlaridan ajrata olish; - dorivor o'simliklarning tabiiy resurslaridan oqilona foydalanishni samarali usullari haqida bilim va ***malakalariga ega bo'lishi kerak.***
4.	**VI.Ta'lim texnologiyalari va metodlari:** - ma'ruzalar; - interfaol keys - stadilar; - seminarlar *(mantiqiy fikrlash, tezkor savol javoblar)*; - guruhlarda ishlash; - taqdimotlarni qilish; - individual loyihalar; - jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	**VII. Kreditlarni olish uchun talablar:** Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijaldarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish,i yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

6.	**VIII. Asosiy adabiyotlar** 1. *Lama Y.C., Ghimire S.K. and Thomas Y. Medicinal plants of dolopo: Amchic and Conservation. WWF Nepal Program, Kathmandu 2001 y. 2. *Varro E. Tyler - Lynn R. Brady - James E. Robbers. Pharmacognosy. Lea & Febiger 600, Washington Square Philadelphia, PA., USA. 2003 y. 3. Axmedov E.T. - "Dorivor o'simliklarning tabiiy resurslari va muhofazasi". Toshkent. "O'z.R. Fanlar Akademiyasi Asosiy kutubxonasi" bosmaxonasida chop etilgan. 2020 y. - 196 b. 4. Berdiyev E.T., Axmedov E.A. - Tabiiy dorivor o'simliklar. Toshkent, 2017 y.-252 b. **Qo'shimcha adabiyotlar** 5. Haydarov Q.X., Hojimatov Q.H. O'zbekiston o'simliklari. - Toshkent. O'qituvchi. 1992. 6. Mirziyoyev Sh.M. - Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston" NMIU, 2017 y. - 56 b. 7. Mirziyoyev Sh.M. - Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. "O'zbekiston" NMIU, 2017 y. - 47 b. 8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida" gi PF-4947-sonli Farmoni. 9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 10-apreldagi "Yovvoyi holda o'suvchi dorivor o'simliklarni muxofaza qilish, madaniy holda etishtirish, qayta ishlash va mavjud resurslardan oqilona foydalanishish chora-tadbirlari tug'risida" gi PQ-4670-sonli qarori. 10.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-maydagi "Dorivor o'simliklar xomashyo bazasidan samarali foydalanish, qayta ishlashni qo'llab-quvvatlash orqali qo'shimcha qiymat zanjirini yaratish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PF-139-Farmoni. 11.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-maydagi "Dorivor o'simliklarni madaniy holda yetishtirish va qayta ishlash hamda davolashda ulardan keng foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-251-sonli qarori. 12.Курмуков А.Г., Белолипов И.В. - Дикорастущие лекарственные растения Узбекистана. Ташкент, 2012 г - 288 с. 13.O'zbekiston Respublikasining Qizil kitobi. 1 - jild.O'simliklar.-T. "Chinor" ENK, 2019 y.-356 b. 14. O'zbekiston Respublikasining Qizil kitobi. 1 - jild.O'simliklar.-T. "Chinor" ENK, 2019 y.-356 b.Andrew Pengelly. The Constituents of Medicinal Plants: An introduction to the chemistry and therapeutics of

Сканировано с CamScanner